

SPIRITUAL AND MORAL COMPETENCE: DEFINING THE PROBLEM AND ROLE OF FILOMENOLOGICAL CONTENTS OF HISTORY AND PHILOSOPHY AS A METHOD OF ITS FORMING

The article formulates the basic content, features, tasks of spiritual and moral competence. It is determined by its relation to the value of life, the role and importance of the philosophy of history in the formation of spiritual and moral competence of university students.

Keywords: spiritual and moral competence, life, «Homo vivens» man, love for life (filomenology).

УДК 37.091.212.3:316.61(71)

Н. М. Лавриченко

ТЕОРЕТИЧНА МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНOSTІ Й ТАЛАНТУ ЗА АВТОРСТВОМ Ф.ГАНЕ

У статті проаналізовано диференційну модель обдарованості й таланту за авторством сучасного канадського вченого Франсуа Гане. Висвітлено авторські наукові ідеї щодо можливостей ідентифікації та розвитку природних здібностей, обдарованостей і талантів упродовж життя людини, узагальнено розуміння вченим ролі й значущості внутрішніх (особистісних) і зовнішніх (середовище) чинників і обставин, що впливають на розвиток обдарованої дитини.

Ключові слова: природні здібності, обдаровані діти, розвиток обдарованості, компетентність, талант.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Канадський учений Франсуа Гане (François Gagné) причисляє себе до наукової школи, заснованої на визнанні генетичної зумовленості людських обдарувань і талантів. До відомих учених цього напрямку також належать А. Таннебаум, Д. Сімонтон, Дж. Керол, Т. Бушар.

Між тим теоретичний доробок Ф. Гане вирізняє його не тільки з-поміж названих вище вчених, а й серед багатьох інших науковців-дослідників проблем обдарованості й обдарованих. Фактично до Франсуа Гане жоден дослідник не ставив задачу науково обґрунтувати різницю між обдарованістю і талантом, і ще й досі в наукових текстах ці терміни нерідко вживаються як синонімічні або взаємозамінні.

Розроблена Франсуа Гане модель обдарованості й таланту (Differential Model of Giftedness and Talent – DMGT) позначена автором як диференційна, тому що вона містить поняттєвий інструментарій, необхідний і достатній, по-перше, для диференціації різновидів і рівнів природних здібностей, по-друге, для диференціації обдарованостей і талантів у сутнісному й процесуальному аспектах.

Головним концептом авторської моделі Ф. Гане є «природні здібності» (natural abilities). Автор свідомо застосовує саме таке поняття, а не більш поширене «вроджені здібності» (innate abilities). Він пояснює це тим, що в структурі його авторської моделі DMGT (DMGT – аббревіатура англomовної назви моделі, якою ми будемо надалі послуговуватися в тексті) спонтанний розвиток природних здібностей значиться як такий, що зазнає впливів як внутрішньо-особистісних каталізаторів, так і зовнішніх – з боку середовища. З-поміж природних здібностей Ф. Гане розрізняє інтелектуальні, фізичні, соціоафективні (з лідерством включно), креативні [10, с. 105].

Про обдарованість, на думку Ф. Гане, можна говорити тоді, коли природні здібності розвинені настільки, що виводять індивіда на найвищі позиції (top end) в нормальному розподілі здібностей серед однолітків у тому чи тому виді діяльності. Одним словом обдарованості – це надзвичайні природні здібності. Якщо розглядати природні здібності з точки зору їх розвитку до рівня компетентностей або таланту, то вони виступають

потенційним стрижнем потенційного континууму розвитку індивіда впродовж життя. На природних здібностях, стверджує Ф. Гане, як на блоках фундаменту, можуть надбудовуватися компетентності для найрізноманітніших видів діяльності – комерції, технологій, спорту, мистецтва тощо. Під таким кутом зору природні здібності виступають ще й до певної міри провісниками майбутніх професійних успіхів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми, виокремлення невирішених її частин. Зупиняючись на галузях прикладання природних здібностей, Ф. Гане, звертається до теоретичних викладок М. Сікшнімайллі і Р. Робінсона. Ці вчені обґрунтовують поняття «домен» (domain) або галузь та «поле» (field) або предметна галузь. Домен – це культурно структурований паттерн готовності до діяльності, що вимагає особливих, специфічних когнітивних і сенсомоторних навичок, а символічні системи на кшталт музики, математики, атлетики є полями (предметними галузями) соціально організованих галузей діяльності. Загальний стан певної галузі діяльності поширюється на охоплені нею предметні галузі засобами процедур, алгоритмів, поведінки, ролей, статусів виконавців [3, с. 264-284].

На нашу думку, наведені вище теоретичні положення спонукають замислитися над важливою проблемою відповідності, адекватності обраної галузі діяльності здібностям, талантам людини. У цьому контексті важливо також розуміти, що для того, щоб бути успішним в обраній предметній галузі, слід як мінімум адаптувати власні здібності до її усталених правил і, як максимум, – подолати обмеження системи, перевершити її стандарти. І тут вже фактично йдеться про соціальний вимір реалізації таланту, до якого неодноразово звертається Ф. Гане у своїй теоретичній моделі. Дистанціюючись від суто прагматичного підходу, учений прагне вивчати процес розвитку таланту в макроконтексті, зважаючи при цьому на соціетальні обставини й чинники, психолого-виховні впливи, освітні можливості й ресурси.

Мета статті – узагальнити теоретичний доробок Ф. Гане в галузі обдарованості, висвітлити педагогічні ідеї вченого.

Виклад основного матеріалу. Диференційна модель обдарованості й таланту поєднує шість ключових, пов'язаних між собою компонентів, а саме: обдарованості (gifts – G), таланти (talents – T), процес розвитку таланту (the talent development process – D), інтраперсональні каталізатори (intrapersonal catalysts – I), каталізатори середовища (environmental catalysts – E) і фактор шансу (chance factor – C). (Див. Рис. 1). Перші три компоненти моделі (G, T, D), коментує Ф. Гане, можна згрупувати як такі, що стосуються розвитку таланту, наступні три (I, E, C) – як такі, що підтримують і забезпечують цей процес. Водночас учений зауважує, що перша трійка компонентів є головною (стрижневою) щодо перспектив прогресивної трансформації обдарованостей у таланти.

Обдарованість, за визначенням Ф. Гане, – це володіння й використання не натренованих, а природним чином сформованих неординарних здібностей принаймні в одній галузі, де індивід сягає рівня «top10 %» в когорті ровесників, тобто входить в десять відсотків спеціалістів з найвищими показниками компетентності, майстерності [6, с. 87–95]. Отже, згідно з теорією Ф. Гане, обдарованості – це надзвичайні природні здібності, які людина проявляє в певній діяльності – інтелектуальній, креативній, соціо-афективній, фізичній тощо. Учений підкреслює, що спонтанність є характерною ознакою природних здібностей і, маючи педагогічний хист та спостережливість, їх можливо помітити під час виконання дитиною будь-якого завдання. У дітей дошкільного й молодшого шкільного віку, зазначає Ф. Гане, природні здібності мають властивість проявлятися з більшою мірою спонтанності й автентичності, позаяк модифікуючий вплив оточення тут є значно слабшим, аніж, скажімо, в підлітковому й старшому шкільному віці.

Природні здібності у дітей можуть проявлятися в таких, наприклад, формах, як кмітливість, гнучкість, нетривіальність мислення, підвищений рівень інтелектуальних потреб і інтересів, що спонукає дитину швидше навчитися читати, спілкуватися іноземною мовою (мовами), розуміти математичні поняття, розв'язувати складні задачі, це також можуть бути вияви неординарних сенсомоторних здібностей, коли дитина виконує спортивні вправи, танцює, створює оригінальні вироби або ж намагається робити звичні речі у незвичний спосіб, по-своєму. «Легко» і «швидко» – так можна схарактеризувати активність обдарованої малечі,

чим би вона не займалася — лічбою, читанням, малюванням, співом тощо.

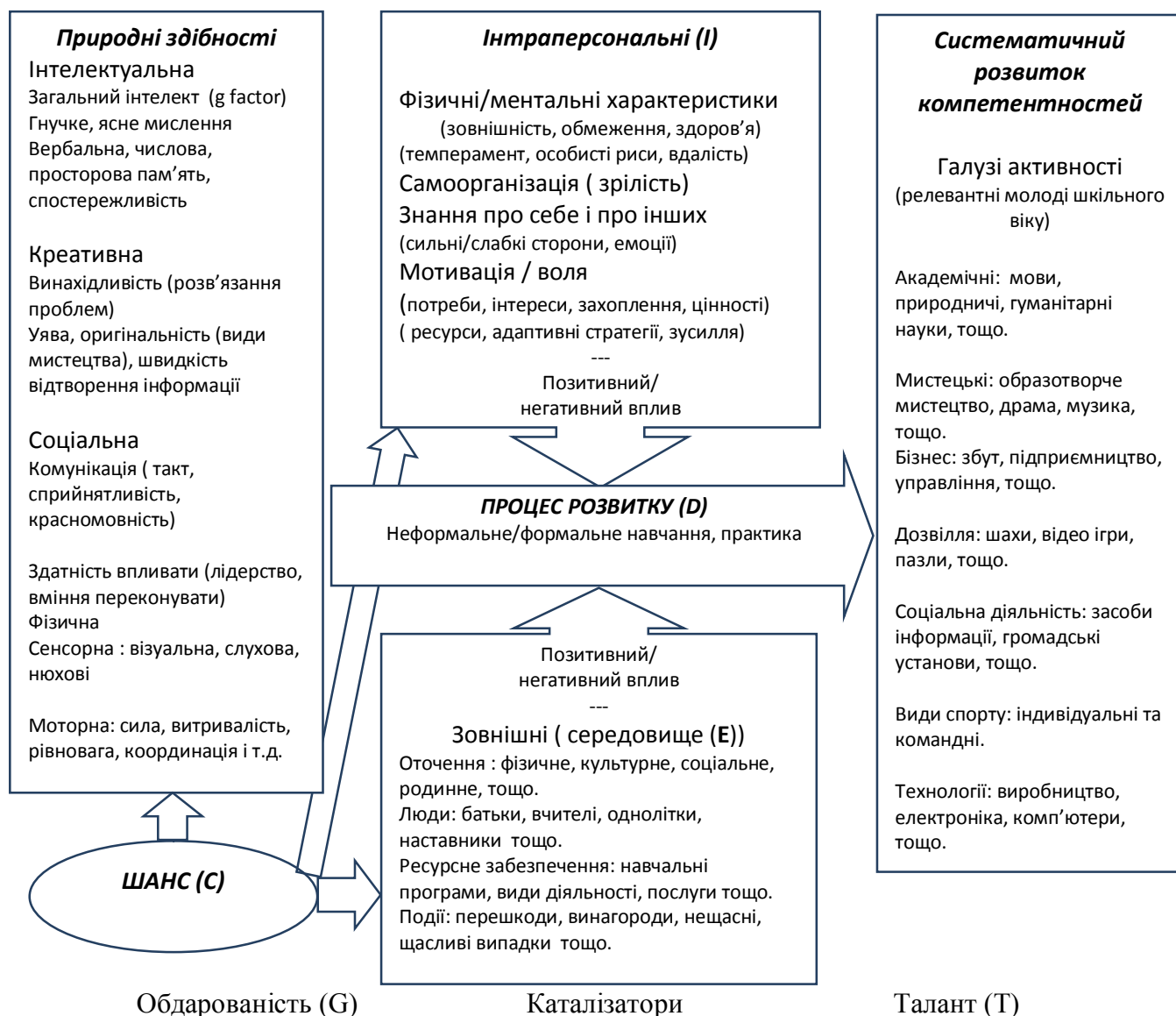

Рис. 1 Диференційна модель обдарованості й таланту за Ф. Гане

У той же час Ф. Гане висловлює стурбованість з приводу того, що дитячу обдарованість все частіше асоціюють здебільшого з інтелектом. Наразі поняття «обдарований» породжує образ такої собі яскравої (блискучої) дитини, яка демонструє відмінні успіхи в навчанні. Чималу роль у цьому відіграють прогнози академічної і професійної успішності, що ґрунтуються переважно на результатах IQ-тестування.

Наукова позиція Ф. Гане щодо інтелектуальних здібностей узгоджується з головними положеннями його теорії обдарованості й таланту. Учений вважає, що інтелектуальні здібності, так само, як і фізичні, психологічні, соціальні, мають природні витoki. Закладений природою інтелектуальний потенціал людини автор розглядає як фундамент, на якому можуть поставати, розбудовуватися різні компетентності й таланти [7, с. 109–136].

Обстоюючи власні наукові ідеї, Ф. Гане не тільки визнає, що вони можуть не поділятися іншими дослідниками в галузі обдарованості, а й демонструє добру обізнаність з працями своїх опонентів. Як найбільш дискусійні в цьому контексті він називає проблеми верифікації природних здібностей, можливість ідентифікації їх спонтанного виявлення, коректність рядоположного вживання термінів «загальний інтелект» (general intelligence) і «вроджений талант» (innate talent) [5, с. 3–56]; [13, с. 399–442].

Для зміцнення власних наукових позицій Ф. Гане спирається на колективну декларацію «Провідні напрями в науці про інтелект» (1997 р.), підписану 52 фахівцями різної спеціалізації (психологами, педагогами, нейропсихологами, психометристами, фізіологами, генетиками). Нижче наводимо цитовані Ф. Гане фрагменти цієї декларації.

«Інтелект належить до однієї з найбільш загальних здатностей людини, і поміж іншим передбачає вміння мислити, планувати, розв'язувати проблеми, міркувати абстрактно, розуміти складні думки, швидко вчитися, набувати знання із досвіду. Вочевидь тут не йдеться лише про книжне навчання, вузькі академічні навички чи блискуче проходження тестів, а про значно ширшу й глибшу здатність пізнавати світ – схоплювати, пояснювати сутність речей, обирати вірний спосіб дій» [11; 13].

«Індивідуальні відмінності в інтелекті зумовлені спадковістю й оточенням, причому з переважанням спадковості, яка в цифровому вираженні утримує позиції від 0,4 до 0,8 на шкалі вимірювання від 0 до 1» (11; 14).

Дискутуючи зі своїми опонентами, Ф. Гане зауважує, що із-за широкого вжитку в науковій літературі, поняття «природні здібності» позірно постає таким, що не потребує додаткових пояснень. Натомість зміст цього поняття нерідко підміняють, або ототожнюють його з персональними характеристиками, що належать до категорії «стиль поведінки» [14, с. 73–186]. На думку вченого, звідси походять висловлювання на кшталт: оптиміст за природою; наділений сильною волею; релігійна, духовна особистість [12].

У зв'язку з неоднозначністю розуміння поняття «природні здібності» і складністю розрізнення природних (дар) і набутих (талант) здібностей Ф. Гане обґрунтовує шість базисних критеріїв їх (здібностей) диференціації (The Basic Defining Criteria: DC 1, DC 2, DC 3, DC 4, DC 5, DC 6. Перші два критерії, за визначенням автора, є головними, стрижневими, а решта – похідними, що розкрито нижче.

DC 1. Природні здібності мають генетичне походження, адже семантика прикметника «природний» вже вказує на генетичну основу.

DC 2. Природні здібності є елементами-складниками компетентностей. У цьому можна переконатися, спостерігаючи за будь-яким видом навчальної активності дітей і дорослих.

DC 3. Природні здібності розвиваються переважно в неформальний спосіб.

На відміну від формального навчання, природний розвиток здібностей у процесі дорослішання й повсякденної діяльності відбувається повільніше, з вищим рівнем резистентності до змін, зате з більшою імовірністю індивідуальної самотутності [1, с. 713–720].

DC 4. Природні здібності не мають жорсткої прив'язки до якоїсь однієї галузі застосування. Їхня предикативна (від англ. to predict – передбачати, пророкувати, прогнозувати) сила позначена диверсифікативністю, тобто здатністю проявлятися й сягати рівня таланту в різних видах діяльності.

DC 5. Природні здібності визначають майбутні досягнення.

Якби природні здібності не мали предикативної сили щодо рівня потенційного розвитку компетентностей, надзвичайних здатностей і можливостей, вони не посідали б таке важливе місце в проблематиці обдарованості. Природні здібності є тим будівельним матеріалом, з якого формуються опорні блоки для розвитку талантів, майстерності й компетентності.

DC 6. Природні здібності визначають межі майбутніх компетентностей.

Ця теза впливає з попередньої, тобто з предикативної сили природних здібностей. Йдеться про те, що природні здібності, які характеризуються як розвинені, виразні, значні, сильні, надзвичайні, підвищують імовірність появи таланту в майбутньому.

У результаті диференційного моделювання Ф. Гане приходить до висновку про те, що талант є результатом трансформації виняткових природних здібностей у виняткові компетентності. Розвиваючи цю думку, він говорить про те, що талант – це надзвичайне, досконале володіння систематично розвиненими компетентностями (знаннями, вміннями) в одній або кількох галузях діяльності, що дає змогу індивіду увійти в 10 % найкращих (усіх тих, пройшов або нині проходить аналогічний курс навчання чи практичної діяльності). Із

цього робимо висновок, що природні здібності можуть існувати без таланту (цей рівень залишається потенційним), але талант без природних здібностей неможливий.

Талант вияскравлюється мірою трансформації неординарних природних здібностей у систематично розвинені компетентності. В цьому потенційному процесуальному континуумі талант виступає вектором і водночас результатом. Талант може проявлятися в найрізноманітніших галузях предметної діяльності, доступної індивідам. Так, наприклад, вправність рук може проявлятися в грі на піаніно, малюванні, відео іграх. Розумові здібності можуть набувати різних форм від опанування хімічних формул до обмірковування ходів у грі в шахи, або ж стратегічного планування атлетичних занять.

Процес розвитку таланту, стверджує Ф. Гане, розпочинається тоді, коли дитина, підліток залучається до системного й систематичного навчання й практики. Динаміка цього процесу є тим інтенсивнішою, чим кращими є розумові задатки дитини. Вчений визначає такі головні форми перебігу процесу розвитку таланту: 1) дозрівання, дорослішання; 2) довільне (неформальне) навчання, 3) системне навчання.

Алгоритм дорослішання організму найбільшою мірою пов'язаний з генетичною спадковістю. Так ріст, трансформація всіх біологічних структур і психологічних процесів людини (ендофенотипу), зумовлені сукупністю спадкоємних задатків особи (генотипу), ведуть до формування фенотипу як сукупності всіх ознак і властивостей організму – зовнішніх і внутрішніх.

Спонтанне навчання є, по суті, здобуттям знань і умінь у процесі повсякденної, неструктурованої активності, до речі Роберт Стернберг називає такі знання практичними [15]. У спонтанному навчанні джерелом знань може виявитися будь-який вид занять: перегляд фільму, спілкування з друзями, гра, догляд за тваринами й рослинами, прогулянка на природі, морська подорож тощо.

Систематичне й системне навчання характеризується свідомими намірами досягти поставлених цілей, а також відповідним чином спланованою послідовністю кроків. На думку Ендерса Еріксона, вмотивована, продумана, цілеспрямована й планомірна діяльність, тренування (*deliberate practice*) відкривають можливості, якщо не всім, то принаймні багатьом, досягати компетентності й майстерності на рівні обдарованості й навіть таланту [4, с. 413–414].

Франсуа Гане висловлює категоричну незгоду з такою точкою зору. Полемізуючи з Еріксоном, він доводить, що обдарованість – це те, чого неможливо навчити, а процес розвитку обдарованості можливий лише там, де є необхідні для цього природні задатки. Аргументація Ф. Гане не позбавлена сенсу, адже, дійсно, неможливо розвивати те, чого апіорі не дано природою. Однак тут постає інше запитання: на підставі яких вірогідних доказів ми робимо висновок про наявність або відсутність природних здібностей і визначаємо кількісні, якісні, темпоральні параметри їх проявлення? На це запитання не знаходимо вичерпної відповіді в теорії Ф. Гане, як, до речі, й інших дослідників обдарованості. Тематика обдарованості тим і цікава, що тут ще багато нерозв'язаних проблем, і це приваблює, мотивує учених різного фаху долучатися до досліджень цього напрямку.

Водночас слід зазначити, що Ф. Гане не схильний недооцінювати, тим більше нівелювати значення цілеспрямованого й систематичного навчання в його інституціалізованій формі. Наразі він підкреслює, що саме цей шлях розвитку обдарованостей веде до набуття компетентностей і розкриття талантів, а також дає можливість засвідчити їх документально – одержати кваліфікаційні посвідчення, дипломи, сертифікати, відзнаки тощо [8, с. 65–80], [9, с. 60–74].

Коментуючи власну модель, Ф. Гане підкреслює особливість процесу розвитку таланту як такого, що може прискорюватися або гальмуватися внаслідок дії каталізаторів – внутрішньо-особистісних і зовнішніх (середовище). З-поміж сукупності психологічних (внутрішніх) каталізаторів автор надає вирішального значення мотивації й волі, саме вони, на його думку, «ведуть» у процесі розвитку таланту й допомагають стійко долати несприятливі обставини, нудьгу, несподівані невдачі. У зв'язку з цим дуже важливо для молодшої особи, яка відкриває в собі природні здібності, відчути, закріпити вже з перших своїх успіхів мотивацію для подальшого розвитку, самовдосконалення.

Самоменджмент (самоорганізація) додає структурованості й ефективності процесу розвитку таланту, особливо це стосується повсякденної активності. Природні поведінкові нахили (темперамент), набуті манери, стилі поведінки також можуть істотно впливати на стимуляцію або сповільнення і навіть блокування розвитку таланту.

Середовище (зовнішні каталізатори), пояснює Ф. Гане, здійснює вплив на процес розвитку таланту кількома способами: на макрорівні (географія, демографія, соціум) і на мікрорівні (сімейний стан; вік, стать сиблінгів; соціальний і економічний статус родини). Велика кількість різних людей, не лише батьків і вчителів, а й ровесників можуть впливати позитивно чи негативно на процес розвитку таланту. Так само навчальна програма для обдарованих, шкільна чи позашкільна, може забезпечувати якісні освітні послуги або ж дуже посередні, і від цього залежатиме динаміка процесу розвитку таланту.

Понад те, випадкові події, такі, наприклад, як смерть когось із батьків, матеріальний виграш чи нагорода, катастрофа, хвороба можуть спричинити значні зміни, відхилення в процесі розвитку таланту. У зв'язку з цим Ф. Гане виокремлює ще один важливий чинник розвитку таланту – шанс.

Наприклад, це може бути шанс народитися в особливій см'ї, потрапити в школу, де є можливість навчатися за програмою для обдарованих тощо. Однак Ф. Гане не відносить шанс до каузальних (причинно-наслідкових) чинників, а радше до типу впливу – позитивного чи негативного.

Роль шансу, на нашу думку, добре узагальнює висловлювання Дж. Аتكінсона щодо того, що всі наші досягнення можуть бути прописані жеребом долі, над яким людина не владна. Це стосується передусім таких подій, як народження і смерть. Перша символізує жереб індивідуальної спадковості, друга – формотвірного оточення [2, с. 221].

Повертаючись до моделі DMGT, зазначимо, що вона дає чітку картину взаємозв'язків між шістьма головними структурними компонентами, умовно позначеними на Рис. 1 – літерами G, I, T, D, E, C. Базисна лінія інтеракційних петтернів між цими компонентами пролягає по осі G_____T, тобто між полюсом природних здібностей (обдаровностей) і набутих компетентностей (талантів). З міркувань Ф. Гане випливає, що розвиток талантів передбачає наявність відповідних природних обдаровностей.

Модель показує, що особистісний потенціал (I – каталізатор) і середовище (E – каталізатор), а також форми процесу розвитку таланту (D – каталізатори) мають вирішальне значення для розвитку талановитої особистості. Франсуа Гане навіть припускає, що каталізатори як каузальні чинники, здатні перебирати на себе чи модерувати частину функцій природних здібностей. Так, іноді трапляється, що індивіди, які характеризуються порівняно невисоким рівнем обдарованості, досягають рівня таланту завдяки компенсаторним, фасилітативним впливам зовнішніх і внутрішніх каталізаторів. Однак такі випадки Ф. Гане розцінює радше як випадковості, аніж закономірності.

На цьому тлі не менш неочікуваними і навіть парадоксальними виглядають випадки академічного андеречівства (від англ. *underachiever*) серед обдарованих учнів. Андеречівери – це ті, хто має потенціал для розвитку обдарованості й таланту, однак із-за несприятливого збігу внутрішніх і зовнішніх причин демонструють нижчу від їхніх можливостей успішність. За певних спонукальних обставин (стимулювання мотивації, амбіцій, покращання навчальних умов, зацікавлення перспективами, привабливість шансів) андеречівери можуть долати інерцію в розвитку власних здібностей і демонструвати досить високі показники успішності й компетентності. Однак і тут Ф. Гане робить застереження щодо того, що такі факти, нехай і непоодинокі, не слід використовувати як підставу для визнання таланту справою рукотворною.

Висновки. Науковий підхід Франсуа Гане до дослідження проблем обдарованості й обдарованих можна схарактеризувати як неординарний та інноваційний з кількох причин. Він вирізняється, по-перше, новизною (вперше здійснено спробу диференціювати поняття обдарованість і талант); по-друге, глибиною й комплексністю (охоплено генетичні (базис), розвиткові (процес) і компетентнісні (результат) проблеми формування талантів); по-третє, міждисциплінарністю (інтегровано знання з фізіології, психології, вікової психології, педагогіки).

Розроблена Ф. Гане модель обдарованості й таланту значно пожвавила наукову дискусію щодо природи обдарованостей, а також можливостей психолого-педагогічного впливу на їхній розвиток. І навіть слабкі місця в теорії Ф. Гане, такі, наприклад, як не розробленість надійного інструментарію діагностики й вимірювання природних здібностей, відсутність чітких критеріїв розрізнення спонтанно сформованих і цілеспрямовано набутих, натренованих здібностей, можна розцінювати як специфічне відкриття – відкриття незвіданих граней обдарованості й таланту.

Список використаних джерел:

1. Angoff, W.H. The nature-nurture debate, aptitude, and group difference // American Psychologist, 41(1988). – Pp.713-720.
2. Atkinson, J.W. Motivational determinants of intellectual performance and cumulative achievement. In J.W. Atkinson & J.O. Raynor (Eds.), Personality, motivation, and achievement. – New York: Wiley.-1978. – Pp.221-242.
3. Csikszentmihalyi, M. & Robinson, R.E. Culture, time and the development of talent. In R.J. Sternberg & J.E. Davidson (Eds.) Conceptions of Giftedness. – New York: Cambridge University Press, 1986. – Pp.264-284.
4. Ericsson, K. A. Basic capacities can be modified or circumvented by deliberate practice: A rejection of talent accounts of expert performance // Behavioral and Brain Sciences, 21. – 1998. – Pp.413-414.
5. Ericsson, K.A., Roring, R.W., & Nandagopal, K. Giftedness and evidence for reproducibly superior performance: An account based on the expert– performance framework // High Ability Studies, 18. – 2007. – Pp.3-56.
6. Gagné F. A proposal for subcategories within the gifted or talented populations. Gifted Child Quarterly, 42, 1998. – Pp. 87-95.
7. Gagné F. My convictions about the nature of human abilities, gifts and talents // Journal for the Education of the Gifted, 22.-1999.-Pp.109-136.
8. Gagné F. Toward a differentiation model of giftedness and talent // Colangelo N, Davis G.A. (Eds.) Handbook of gifted education – Boston: Allyn and Bacon, 1991. – Pp.65-80.
9. Gagné F. Transforming gifts into talents: the DMGT as a developmental theory // In N. Colangelo & G.A. Davis. Handbook of gifted education (3rd ed) – Boston: Allyn and Bacon, 2003. – Pp.60-74.
10. Gagné F. From giftedness to talent: A developmental model and its impact on the field // The Roeper Review, 18(2).-1995.-103-111.
11. Gottfredson L., S. Mainstream science on intelligence: An editorial with 52 signatories, history and bibliography // Intelligence, 24.-1997. – Pp.13-23.
12. Gottfreid, A.W., Cook, C.R., Gottfreid, A.E., & Morris, P.E. Educational characteristics of adolescents with gifted academic intrinsic motivation: A longitudinal investigation from school entry through early adulthood // Gifted Child Quarterly, 49. – Pp.172-186.
13. Howe, M.J.A., Davidson, J.W., & Sloboda, J.A. Innate talents: Reality or myth? // Behavioral and Brain Sciences, 21.-1988. – Pp.399-442.
14. McCrae, R.R., Costa, P.T.Jr., Ostendorf, F., Angleitner, A., Hrebickova, M., Avia, M.D., et al. Nature over nurture: temperament, personality, and life span development // Journal of Personality and Social Psychology, 78, 2000. – Pp.173-186.
15. Sternberg, R. J. Wagner, R.K. (Eds) Practical intelligence: Nature and origins of competence in the everyday world. (2005). New York, NY: Cambridge University Press, 1986.

Н. Н. Лавриченко

ТЕОРЕТИЧЕСКАЯ МОДЕЛЬ РАЗВИТИЯ ОДАРЕННОСТИ И ТАЛАНТА ЗА АВТОРСТВОМ ФРАНСУА ГАНЬЕ

В статье проанализирована дифференциальная модель одаренности и таланта, автором которой является современный канадский ученый Франсуа Ганье. Рассмотрены авторские научные идеи о возможностях идентификации и развития природных способностей, одаренности и талантов в течение жизни человека, обобщенно понимание

ученым роли и значимости внутренних (личностных) и внешних (среда) факторов и обстоятельств, влияющих на развитие одаренного ребенка.

Ключевые слова: природные способности, одаренные дети, развитие одаренности, компетентность, талант.

N. Lavrychenko

THE THEORETICAL MODEL OF GIFTEDNESS AND TALENT BY F. GAGNÉ AUTHORSHIP

This article contains the analysis of The Differential model of giftedness and talent authored by a contemporary Canadian scientist François Gagné. The author's scientific ideas regarding the possibilities of identification and development of natural abilities, giftedness and talent throughout life are highlighted. The generalization of the scientist's understanding of the role and importance of internal (personal) and external (environmental) factors and circumstances that influence the development of gifted children is also provided.

Keywords: natural ability, gifted children, the development of talent, competence, talent.

УДК 378.881.111.1

Н. Є. Огородник

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПОДОЛАННЯ МОВНОГО БАР'ЄРА НА СУДНІ

Йдеться про негативний вплив людського фактора на безпеку сучасного мореплавства, що виявляється через мовний бар'єр у професійному спілкуванні членів багатонаціонального екіпажу. Розкрито методологічну основу впроваджуваного у процес підготовки майбутніх моряків навчального курсу з англійської мови для подолання ними мовного бар'єру на борту багатонаціонального судна під час найбільшого загострення проблеми професійної комунікації, а саме за критичних умов праці.

Ключові слова: багатонаціональний екіпаж, людський фактор, професійне спілкування, інтерактивний навчальний курс.

Постановка проблеми, її зв'язок з важливими завданнями. Одним із проявів людського фактора на борту є якість комунікативної взаємодії членів екіпажу, що в умовах багатонаціональної команди виявляється у рівні володіння англійською мовою, офіційно визнаною в якості робочої мови для професійного та щоденного спілкування на судні. На початок 1990-х рр. кількість аварій на морі почала зменшуватися. Якщо в період з 1966 по 1985 рр., за даними Реєстру Ллойда¹, гинуло понад 300 суден на рік, то у 1990 році кількість аварій становила менше 200 суден [1; 2]. Головним чином, цьому сприяли модернізація судового обладнання та підвищення експлуатаційних характеристик суден. І якщо негативний вплив технічного характеру вдалося істотно зменшити, то нейтралізувати вплив природного і людського факторів на аварійність суден виявилось набагато складніше.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми, виокремлення невирішених її частин. Дослідженню проблеми забезпечення ефективного професійного англomовного спілкування майбутніх фахівців морської галузі присвячено роботи як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Так, психологічний аспект комунікативної взаємодії членів багатонаціонального екіпажу висвітлено у публікаціях Г. Криворотько, О. Істоміної, В. Калити, М. Корольчук, М. Орлової та ін. Особливості формування англomовної комунікативної компетентності майбутніх моряків висвітлено у роботах Н. Демиденко, С. Козак, І. Литвиненко, У. Ляшенко, О. Мироненко, Г. Походзей, О. Соловйової, Л. Ступіної, О. Стрелкова, В. Тенищевої, О. Тирон, О. Фролової, О. Цибульської, М. Шишло,

¹ Реєстр Ллойда (Lloyd's Register of Shipping) – найбільше класифікаційне товариство у світі, що займається розробленням правил щодо будови й обладнання суден з метою їх безпечної експлуатації на морі.